

Roomse ruzie. De splitsing tussen De
Gemeenschap en De nieuwe Gemeenschap.
Bezorgd door Sjoerd van Faassen en
Salma Chen. Beeldredactie Bernard
Asselbergs. Nijmegen / Den Haag:
Uitgeverij Vantilt / Letterkundig
Museum, 2007. ISBN 9789077503744,
472 pp. € 34,90

-> WILBERT SMULDERS

Hoe kun je een literair-historisch
belangrijk moment beschrijven?
Je selecteert bronnen, kiest citaten,
komt langzamerhand tot een zeker
interpretatiekader en stelt tenslotte
de compositie samen van een door-
lopend, betogend verhaal dat het
moment in kwestie belicht. Een pro-
bleem daarbij is dat je als literatuur-
geschiedschrijver de bronnen (dis-
cussies, pamfletten etc.) niet bekend
kunt veronderstellen. Je dient ze te
typeren en samen te vatten, waarbij
citeren bij wijze van verlevendiging
kan helpen om duidelijk te maken
in wat voor een sfeer en op welke
toon het er tussen de protagonisten
aan toeging. Als literatuurgeschied-
schrijver moet je streng selecteren
en je kunt je lezer altijd dus maar
een beperkte indruk geven van de
rijkdom van je bronnen en hun re-
laties. De lezer moet het stellen met
de zeef die jij hebt gehanteerd, of hij

moet de bibliotheek en de archieven
in en jouw werk gaan overdoen. Dit
is een technisch probleem. Hoe krijg
je het evenwicht in het toegankelijk
maken van de bronnen en het over-
zichtelijk houden van het verhaal
als geheel? De lineaire vorm van een
tekst stelt nu eenmaal op het punt
van samenhang zodanige eisen dat
je niet overal en niet eindeloos kunt
uitweiden; ook noten, hoe uitge-
breid ook, kunnen deze beperkin-
gen niet opheffen.

Sjoerd van Faassen en Salma
Chem hebben een boek gemaakt
dat dit probleem op een ingenieuze
manier атаqueert. Het literair-
historische moment waar zij zich
op richten, is bekend: in 1925 werd
het katholieke literaire tijdschrift
De gemeenschap opgericht en eind
1933 liepen de spanningen binnen
de redactie tussen het kamp Van
Duinkerken/Engelman en het kamp
van Kuyle c.s. zo hoog op dat de bom
barstte en er een afsplitsing plaats-
vond: *De nieuwe gemeenschap*. Dit lite-
rair-historisch moment is wel eerder
beschreven, maar uitsluitend op de
hierboven aangegeven, traditionele
manier, in lineaire vorm dus.

Van Faassen en Chen geven ook
een doorlopend verhaal waarin
zij hun visie geven op de aanloop,
omstandigheden en effecten van dit

moment, maar ze zorgen tevens dat de lezer voor zijn beeldvorming van het onderwerp daarvan niet afhankelijk is. De inleiding telt slechts 51 pagina's, terwijl een belangrijk, zo niet het belangrijkste gedeelte van dit vuistdikke boek uit een dossier bestaat van bijna vierhonderd pagina's, dat een rijke hoeveelheid bronnen aangaande het gevoerde literair-ideologische gevecht geeft. Al is het natuurlijk zo dat ook dit dossier weer een stevige selectie is uit alles wat met de kwestie te maken heeft, in zijn rijkdom is het buitengewoon informatief over het politieke, ideologische, literaire en niet te vergeten persoonlijke klimaat waarin het conflict zich afspeelde; daarbij is het ook slim geordend en overvloedig toegelicht. Resultaat is een boekwerk dat de betekenis van dit conflict echt weet te vangen. Enerzijds is en blijft het een doolhof, doordat de wirwar van uiteenlopende bronnen een goed idee scheidt van de complexe verknoping van overtuigingen, humeuren en omstandigheden die tot het conflict leidden, anderzijds zorgen de scherpe selectie en heldere ordening van het materiaal en de uitvoerige en kundige toelichtingen ervoor dat je niet kunt verdwalen.

Het boek heeft daarnaast de verdienste een divers publiek aan

te kunnen spreken. Wie wil kennismaken met dit literair-historische conflict, kan dat aan de hand van dit boek goed doen; zo iemand blijft dan op het oppervlakteniveau van het boek en kan zich vermeien in de lappendeken van brieffragmenten, polemische artikelen, prospectussen, foto's van omslagen enzovoorts, die het dossier vormt. Maar ook voor wie dacht al thuis te zijn in de materie, is dit boek een belangrijke aanvulling. De laatstgenoemde komt veel aan de weet door de combinatie van artikelen, brochures en dergelijke (die hij mogelijk al kent) met de talrijke fragmenten uit brieven, agenda's, notulen en dagboek aantekeningen (die tot nu toe ongepubliceerd waren). Vooral de combinatie van persoonlijke met gepubliceerde documenten genereert een verhaal dat nog niet bestond. Men ziet ineens veel beter – om enkele dingen te noemen – hoe precair Engelmans rol was, hoe handig en dominant van Duinkerken was en hoe tragisch Kuyle was.

De samenstellers noemen het werk 'een tot een zeer bepaalde periode beperkte documentenbiografie van beide tijdschriften'. Het is dus een editie van documenten die door hun ordening een verhaal vertellen dat zowel parallel loopt aan de inlei-

ding als er ook het fundament en de illustratie van vormt. De documenten zijn niet in kopie gegeven, maar overgezet volgens editietechnische principes die uitvoerig verantwoord worden. De geëditteerde documenten worden overigens gelardeerd met facsimiles van brieven, foto's en kopieën van illustraties of kranten- of tijdschriftbladzijden.

De 'Inleiding' is degelijk en schetst een goed beeld van de grote lijn van het conflict en geeft allerlei achtergronden. Voor mij was nieuw de rol die de R.K. Stormtroepen hebben gespeeld. Daarentegen is mijn indruk dat Pompe heel wat minder radicaal is geweest dan hier wordt voorgesteld. Maar mijn punt is juist: ook wie hier en daar aanmerkingen op de inleiding heeft, treft in het boek zèlf een aanzienlijk gedeelte van het materiaal aan om zich argumenten te verschaffen dan wel uit handen te laten slaan.

De eigenlijke editie, het dossier, bevat 163 documenten. Door middel van eindnoten achterin het dossier wordt al wat in de documenten toelichting behoeft, geannoteerd. Het dossier bestaat eigenlijk uit drie gedeeltes: 1. een omvangrijk gedeelte met de 162 tekstdocumenten (gevolgd door annotaties); 2. een beeldkatern in kleur met 32 illustra-

ties (omslagen) van *De nieuwe gemeenschap* (gevolgd door bijschriften); 3. een beperkt gedeelte van 88 pagina's met documenten die indirect met de splitsing te maken hebben (ook weer gevolgd door annotaties). Het geheel wordt gecompeteerd door een precieze beschrijving van de bronnen, waarvan de datering een doorlopende tijdsbalk van 10 januari 1931 tot 7 februari 1937 te zien geeft, een gedetailleerde verantwoording, een bibliografie en een register. Op dit alles heb ik erg weinig aan te merken. De beeldredactie door Bernard Asselbergs verdient een eervolle vermelding.

Het eerste deel van het dossier dankt zijn kracht aan het scherpe criterium waarmee de documenten geselecteerd werden: '[...] slechts die documenten [...] die gegevens bevatten over de splitsing en de aan- en afloop daarvan.' (p. 440) Zo bezien is er natuurlijk op het derde deel van het dossier wel wat aan te merken: daarvan is de inhoud immers nogal arbitrair.

De selectie van het beeldmateriaal voor het kleurkatern is niet verantwoord, maar één blik erop maakt duidelijk dat hier een goede greep is gedaan. (Het beeldmateriaal 'vertelt' op zich een opmerkelijk verhaal, namelijk dat Kuyle op dit

punt een ware modernist is geweest en als zodanig door weinigen in het interbellum overtroffen is.)

Terwijl je al bladerend in deze documentenbiografie verdiept bent, kan het dus gebeuren dat je zit te lezen in een noot bij een document bij de inleiding. Deze gelaagdheid van de studie zou doen denken dat zij geknipt was geweest voor een digitale uitgave. Daarin kun je immers van niveau naar niveau naar niveau klikken, zonder enige beperking in omvang. Toch ben ik erg blij dat deze studie in fysieke vorm is uitgegeven. Zij dwong de samenstellers

nu tot een beheerste greep uit het materiaal. Het boek is omvangrijk, maar goed hanteerbaar en de schitterende wijze waarop Vantilt en het Letterkundig Museum uitvoering hebben gegeven aan dit documentaire geheel, biedt – meer dan ik mij bij enige digitale editie kan voorstellen – enigszins de illusie van de historische sensatie, die eruit bestaat dat je dit boeiende en belangrijke literair-historische conflict in zekere zin kunt bijwonen. Het enige waarover ik zou kunnen mopperen is dat ik zo iets ouderwets als een paar stevige leeslinten node gemist heb.